

РЕЦЕНЗИЯ

от Добромир Григоров Григоров, доцент по чешка и словашка литература
във Факултета по славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“, върху материалите по докторска програма „Литература
на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия“ – История на чешката
литература, в СУ „Св. Климент Охридски“,
представени от докторантката Александра Ангелова Александрова

1. Общо представяне на материалите за докторската защита и кандидата

Александра Александрова, редовна докторантка в Катедрата по славянски литератури във Факултета по славянски литератури в СУ „Св. Климент Охридски“ е депозирила следните материали: **дисертационен труд** на тема „Ъндърграундът в чешкия и българския социокултурен контекст от 60-те до края на 80-те години на ХХ век“ (общо 315 страници вкл. библиографията), **автореферат** на дисертационния текст (54 страници, вкл. приноси, списък с публикации и списък с участия в научни конференции), **списък на публикациите** по темата на доктората и други публикации, **приложение**, съдържащо 93 звукови файла, и **автобиография**. Авторефератът описва и резюмира точно изследвания материал в дисертацията, научния подход и направените заключения. Списъкът с публикации по темата на доктората и други статии съдържа 11 позиции – по темата на доктората, и шест публикации в раздел „Други публикации“. Приложението съдържа песенни композиции, като от тях 66 са на чешки рок и пънк рок групи, а 27 – на български рок музиканти и групи. Приложението е неделима част от материалите за защитата и поради трудната достъпност до музикалните източници, и поради значимостта му като емпиричен материал в изложението на доктората.

Като редовна докторантка в Катедрата по славянски литератури Александра Александрова участва активно в учебния процес и академичния живот на катедрата. През периода 2016-2019 г. Ал. Александрова се включи в 11

научни конференции, на които в хронологическа последователност представяше отделни части от своята изследователска работа. През учебната 2018/2019 г. докторантката поесеминари по история на славянските литератури със студенти от специалността Българска филология, а година по-рано по програма „Еразъм+“ спечели едносеместриална специализация в Карловия университет. Престоят в Прага бе изключително плодотворен за работата по доктората, тъй като комбинира консултации с водещи специалисти и проучването на най-новите изследвания по темата на доктората. В проектната дейност на катедрата докторантката се включи като участничка в проекта „Рецептивни модели на съвременната българска литература в превод на славянски езици (1990-2017)“, ръководен от нейната научна ръководителка доц. д-р Ани Бурова.

За периода на редовната докторантура Александра Александрова участва активно и пълноценно както в научно-изследователските инициативи на Катедрата по славянски литератури и Факултета по славянски филологии, така и в нейния преподавателски календар.

2. Оценка на дисертационния труд

Александра Александрова си поставя трудната задачата да систематизира периодизацията на чешкия литературен ъндърграунд, както и да предложи анализ на песенните текстове на най-значимите алтернативни музикални групи от 70-те и 80-те години на 20 в. в Чехословакия и от 80-те години у нас. За тази цел дисертацията съотнася умно три ключови категории – ъндърграунд, дисидентство и самиздат, като тази логическа операция откроява много точно специфичния предмет на изследването през неговите взаимовръзки и различията с актуални социални и естетически феномени. Втората важна задача в труда е успоредяването на българския и чешкия литературен материал, на картината на алтернативната културна сцена в България и Чехословакия преди 1989 г. Предизвикателството на този избор е балансът в изложението на две културни ситуации, останали изолирани една от друга по политически причини. Сравнителният прочит предполага детайлно вглеждане както в национално-специфичното, така и в общите места на типологията, която формира днес общата представа за ъндърграунд изкуството.

Дисертационният труд е разделен на три части. Първата и втората част обговарят границите на понятието ъндърграунд и неговата история, а третата част е посветена на авторефлексията на литературния ъндърграунд в чешка и българска среда, определена като автомитологизация на феномена. Терминологичната рамка се обуславя от съотношението между съдържанието, вложено в понятията субкултура, конкракултура, масова култура и алтернативна култура. Текстът гравитира между панорамната картина на непознатото в български контекст чешко независимо изкуство и същевременно анализира негови ключови образци. Достойнство на дисертацията е балансът между границите на литературния и социокултурния контекст и близкото четене на изследвания емпиричен материал. Този баланс показва литературно-историческата грамотност на докторантката в нейните аргументирани коментари върху критериите, на които стъпват познатите периодизации на материала в дисертацията. Освен това умение следва да открие автономността на изследователския поглед, който се проявява както в подбора на анализирани художествени или песенни текстове, така и в обособяването на авторските почерци и гласове, съставляващи спецификата на панорамната картина. Дисертацията съчетава информираност и внимание към детайла, за да открие както ключови белези на социокултурната среда, така и значещи изразни средства в отделните анализирани произведения. Може би най-добрият пример за подобно съчетание е интерпретацията на текстовете на рок групата „Актуал“, водена от музиканта Милан Книжак.

Прочитът на източноевропейската неофициална култура отправя към избрани образци на англофонната (британската и американската) алтернативна сцена, за да поясни избирателното им усвояване през филтъра на музикалните и литературните вкусове в чешка и българска среда. Макар че дисертацията се подготвя в българска академична среда, нейно безспорно предимство е остраняването и спрямо чешкия, и спрямо български емпиричен материал на изследването. Тази перспектива е жест на поколенческо дистанциране, но и технология на реконструкцията. Успоредният прочит на два социокултурни контекста извежда на преден план значимостта на локално-специфичното в една обща наднационална история на независимата култура и вкусовете. Затова например психеделията на пънк рока – *genius loci* в чешката рок музика, която

абсорбира индивидуални поетически почерци в песенния си репертоар, е сполучливо коментирана като паралелно явление в неговите неизбежни различия спрямо мелодиката на фразирането в даркуейва и дикцията в текстовете на българските алтернативни рок групи от 80-те години. Методологията на сравнителния прочит не се ръководи от симетричното успоредно представяне на чешкия и българския материал. И причината за това не се крие единствено в националната специфика на изследваните литературни и музикални феномени. Независимо от това, че Александра Александрова не отделя специално внимание на този въпрос, един от приносите на дисертацията се откроява всъщност в реконструкцията на цяла глава от историята на литературните и музикалните вкусове в две различни социокултурни среди. Ясно разпознаваема разлика в тази история е например изборът на пънк музиката като социално значеща доминанта в чешки контекст. Тук следва да добавим проблематичната културна преводимост, с която се характеризира поезията на Егон Бонди, основният корпус текстове в песните на „подземните“ чешки рок групи. Дисертационният труд показва детайлно познаване на чешката литературно-историческа ситуация, в която се създават алтернативната музикална среда, и се фокусира върху литературата на ъндърграунда като процес, чиято вътрешна логика е един от най-сериозните аргументи за съотнасянето на отделните пластове в така наречената подземна култура. От своя страна българският контекст се откроява със стилистиката на музикалния ню уейв, в чиито песенни текстове се откроява фигурата на Димитър Воев, при това не само в създаването на „Виолетов генерал“, а също така в сътрудничеството му с други алтернативни формации. Популярността, която постепенно си спечелва ню уейв музицирането през 80-те години на 20 в., е доказателство за сполучливата среща на творчески интенции и нагласите на публиката.

Неофициалната чешка поезия до днес остава непреведена и непозната у нас. Единственото изключение е наскоро издадената стихосбирка „Обичам те до лудост“ на Яхим Топол (прев. Анжелина Пенчева, издателство „Парадокс“, 2019). Затова дисертационният труд на Ал. Александрова е поставен пред нелеката задача да информира читателите си, като същевременно защитава своя методологически и поколенчески подход към алтернативната литературна и музикална сцена в Чехословакия до от втората половина на 60-те години

досредата на 90-те години на 20 в. Освен това за първи път у нас се моделира успореден прочит на българската и чешката алтернативни сцени.

В заключение давам убедено своята **положителна оценка** за цялостната научно-изследователска дейност на Александра Ангелова Александрова и предлагам на научното жури да ѝ присъди академичната степен „доктор по филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 2.1. Филология (История на чешката литература).

гр. София

04.10.2020 г.

Рецензент:

(доц. д-р Добромир Григоров)